Actualisatie examenprogramma's kunst en cultuur in volle gang

"Meer ruimte voor creatief eigenaarschap van leerlingen"

De examenprogramma's van de vakken binnen kunst en cultuur zijn toe aan vernieuwing. Zowel qua structuur als inhoudelijk worden de vakken flink onder de loep genomen. Sinds afgelopen september werkt een vakvernieuwingscommissie aan het leggen van deze complexe puzzel. De commissieleden actualiseren de komende twee jaar de examenprogramma's voor vmbo, havo en vwo, voor de vakken beeldend, CKV, dans, film, muziek en theater. Dat doen ze in nauwe samenwerking met een advieskring, bestaande uit deskundigen uit het kunst- en onderwijsveld.

Samen met het onderwijsveld actualiseert SLO de examenprogramma's voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Het doel van de actualisatie is zorgen voor actuele inhouden per vak. Daarnaast draagt het bij aan een betere doorlopende leerlijn vanuit de onderbouw en het versterken van vaardigheden die leerlingen nodig hebben in de maatschappij.

Een aantal examenprogramma's, onder andere voor Nederlands en wiskunde, wordt nu beproefd in de praktijk. In september 2024 startten drie nieuwe vakvernieuwingscommissies met de actualisatie van examenprogramma's voor andere vakken, waaronder de vakvernieuwingscommissie kunst en cultuur.

Eenheid

"De examenprogramma's van het vakkencluster kunst en cultuur zijn hard toe aan vernieuwing", zegt Tineke van Cappellen, lid van de advieskring kunst en cultuur en bestuurslid bij vakvereniging VONKC. "Er bestaan nu verschillende vormen kunstexamens naast elkaar, er zou meer samenhang tussen vakken en schoolsoorten moeten komen en er is geen eenheid in de manier van toetsen. Een leerling die examen doet op het vmbo, havo en vwo, komt steeds een ander soort examen tegen." Emiel Copini is lid van de vakvernieuwingscommissie kunst en cultuur. Hij is leraar aan het hbo, onderzoeker in kunst- en cultuureducatie en heeft een achtergrond in film. "De kunstpraktijk is steeds meer interdisciplinair geworden en daar sluiten de bestaande kunst- en cultuurvakken nu niet op aan."

Nieuwe vakkenstructuur

De huidige vakkenstructuur van de kunstvakken is eerder al onderzocht door een werkgroep met leden van vakverenigingen VONKC, VLS en VNK-e en SLO. Zij schreven een advies voor een nieuwe vakkenstructuur, waarbij alle vakken dezelfde opbouw krijgen en de discipline film wordt toegevoegd. Tineke: “Het is belangrijk dat op vmbo, havo en vwo dezelfde set keuze-examenvakken kunst wordt aangeboden, onder dezelfde naam. CKV blijft een verplicht vak voor alle leerlingen en de keuzenvakken beeldend, dans, muziek en theater worden aangeboden. De nieuwe discipline film wordt daar nog aan toegevoegd.” Emiel is erg blij met die keuze. “Film speelt een grote rol in het leven van veel jongeren en het is een vakgebied waar ze erg enthousiast van worden. Film tot een keuze-examenvak maken, sluit goed aan bij hun belevingswereld. Het nieuwe vak wordt breed en draait om het bewust, creatief en kritisch omgaan met alle vormen van bewegend beeld. Onderwerpen als social media en gaming komen er ook in terug. Dat past helemaal in de tijd van nu.”

“Een ander belangrijk vraagstuk is hoe de examenprogramma’s meer inclusief en divers kunnen worden.”

Ook conceptkerndoelen kunst en cultuur zijn opgeleverd

De kerndoelen van het leergebied kunst en cultuur voor primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs zijn in opdracht van het ministerie van OCW ook geactualiseerd.

Dit biedt mooie kansen voor het ontwikkelen van een doorlopende leerlijn van primair onderwijs tot de examenklas. Eind 2024 zijn de conceptkerndoelen kunst en cultuur opgeleverd en die worden nu beproefd in de praktijk. Aan de hand van de praktijkervaringen worden de conceptkerndoelen verder aangescherpt. Bij het verwerken van de feedback zorgt SLO ook voor meer samenhang tussen kerndoelen van de verschillende leergebieden, zodat er focus komt op het versterken van lezen, schrijven en rekenen. Voor meer informatie: www.actualisatiekerndoelen.nl/kunstcultuur.

Culturele en Kunstzinnige Vorming

Het advies over de vakkenstructuur vormt het uitgangspunt van het actualiseren van de examenprogramma’s, samen met de startnotitie kunst en cultuur van SLO. De startnotitie beschrijft de ontwikkelingen binnen het onderwijsbeleid, de onderwijspraktijk en de samenleving. “Ook de inhoud van de examenprogramma’s is namelijk aan een flinke update toe”, zegt Kris van Veen. Zij werkt als curriculumontwikkelaar bij SLO aan de actualisatie. “Leerlingen groeien op in een wereld waarin ze volop in aanraking komen met cultuur. Dat is op zich niet nieuw, maar de snelheid ervan is dat wel. Daarom is het belangrijk dat ze leren omgaan met diversiteit, oordelen uitstellen en nieuwsgierig blijven naar het verhaal van de ander.”

Kwaliteitsslag

De vakvernieuwingscommissie kunst en cultuur is daarmee bezig aan een flinke klus. Het actualiseren van de examenprogramma’s van zes vakken is al uitdagend en daar komt het inhoudelijk vormgeven van de nieuwe vakkenstructuur nog bij. Die complexiteit schrikt de leden niet af. “Integendeel”, lacht Kris. “We zijn juist extra enthousiast, want de actualisatie gaat ons veel brengen. Alleen het

aanpassen van de vakkenstructuur zorgt al voor een grote kwaliteitsslag voor leraren én leerlingen. We creëren een doorlopende leerlijn van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs en voor vmbo, havo en vwo. Daar komt de vakinhoudelijke vernieuwing nog eens bovenop. Dat zorgt voor veel energie."

Co-creatie

De vakvernieuwingscommissie kunst en cultuur bestaat uit een kleine dertig mensen: een procesregisseur, leraren, vakexperts en curriculumexperts van SLO. De commissie werkt samen met een advieskring. Die bestaat uit vertegenwoordigers van vakorganisaties, vervolgopleidingen en kenniscentra, zoals VONCK, VLS, VNK-e, Netwerk Filmeducatie en KVDO. Bovendien is er een expertkring ingericht met lectoraten en onderzoekers, die adviseren over specifieke thema's binnen kunst en cultuur. Voorbeelden zijn een mondiaal perspectief op kunstgeschiedenis en het implementeren van digitale tools.

Tussenproducten

De vakvernieuwingscommissie werkt in twee jaar tijd toe naar actuele conceptexamenprogramma's. Ze leveren in die periode vijf tussenproducten op, die voorgelegd worden aan de advieskring. De advieskring verzamelt feedback bij haar achterban, bijvoorbeeld tijdens bijeenkomsten of gesprekken, en geeft die input als één helder advies terug aan de vakvernieuwingscommissie. De eerste twee tussenproducten zijn inmiddels opgeleverd en van feedback voorzien. Het gaat om de karakteristiek van de vakken en het raamwerk met domeinen en sub-domeinen.

Een karakteristiek is een beschrijving van de visie op het vak en de positie van het vak in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Het raamwerk is een schematische weergave van inhouden, verdeeld over domeinen en sub-domeinen. Deze producten geven samen de grote lijnen weer voor de theoretische en praktische inhoud van de examenprogramma's.

"We creëren een doorlopende leerlijn van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs en voor vmbo, havo en vwo. Daar komt de vakinhoudelijke vernieuwing nog eens bovenop."

Neuzen dezelfde kant op

“Het lijkt complex om met zo’n grote groep mensen steeds tot één tussenproduct te komen”, zegt Kris. “Maar we merken dat de neuzen dezelfde kant op staan. Iedereen brengt zijn eigen expertise in, waardoor we de taken goed kunnen verdelen. We kiezen steeds andere inspirerende werkvormen om tot resultaat te komen, zoals het voeren van debatten of het geven van ‘succeslessen’, die goed aanslaan bij leerlingen.

dit proces moet je tussenproducten ook telkens weer loslaten en aan anderen overdragen. Dat is soms lastig, maar het werkt ook heel goed. Want juist zo wordt een onderwerp door verschillende mensen belicht, vanuit verschillende achtergronden en expertises. Gelukkig is er voor iedereen ook veel ruimte om de eigen expertise naar voren te brengen. De leden van de commissie verschillen zeker van elkaar. Maar wat ons bindt, is sterker dan wat ons onderscheidt: we houden steeds voor ogen wat ons doel is en wat ervoor nodig is om dat te bereiken.”

“Ik hoop dat de nieuwe examenprogramma’s straks alle leerlingen iets bieden, wat hun talenten of interesses ook zijn, met ruimte voor verdieping.”

Ons uitgangspunt is steeds: wat willen we graag voor de leerlingen? Onze ambitie staat centraal, en daarna gaan we pas kijken of het ook kan. Dat is een uitdaging, want leraren zijn gewend om vanuit examens te denken: hoe zorgen ze dat leerlingen kunnen slagen? Nu is het andersom: wat willen we dat leerlingen kennen, kunnen en ervaren? Om te zorgen dat we vanuit de leerling blijven denken, ontwikkelden we leerlingprofielen. Zo houden we steeds scherp voor wie we het doen en dat werkt erg goed.”

Expertises

Ook Emiel kijkt positief terug op de eerste fase van het actualisatieproces. “Ik vond het even wennen om op deze manier in een team te werken”, zegt hij. “Ik ben gewend om met een vraagstuk aan de slag te gaan en de klus zelf af te maken. Tijdens

Positieve feedback

De advieskring was tevreden over de eerste twee tussenproducten die de vakvernieuwingscommissie opleverde. Tineke: “Onze achterban vond het alleen wat lastig dat de producten nog niet meteen diep op de inhoud ingingen. Daar kijken ze enorm naar uit, maar de karakteristiek en het raamwerk zijn nog de grote lijnen. De inhoud wordt verder uitgewerkt in tussenproduct drie: een selectie concepteindtermen per examenvak. Die ontvangt de advieskring voor de zomer. Uit de eerste tussenproducten blijkt duidelijk dat er eenheid is binnen de vakvernieuwingscommissie en dat de leerling echt voorop staat. Wij hebben intussen bedacht hoe we nog meer docenten kunnen betrekken bij het leveren van feedback op de tussenproducten. Want het is heel belangrijk dat de conceptexamenprogramma’s breed gedragen worden door de onderwijspraktijk.”

Voor meer informatie

Kijk voor meer informatie over de actualisatie van de examenprogramma’s voor kunst en cultuur op: www.actualisatie-examenprogrammas.nl/kunst-cultuur. Je kunt je daar ook aanmelden voor automatische updates om op de hoogte te blijven.

Hete lijst

Kris is blij met de eerste feedback van de advieskring. De feedback is positief verwoord en de reactie bevatte geen verrassingen. “Dat is fijn, want zo weten we dat we op de juiste weg zijn”, zegt ze. “Natuurlijk hebben we nog steeds volop discussiepunten te beslechten. We hebben een ‘hete lijst’ opgesteld met de hete hangijzers waar we nog niet uit zijn. Denk aan het interdisciplinair werken binnen de vakken: hoe groot of klein willen we dat maken?” Tineke: “We zien graag meer samenhang tussen de kunstvakken, met het advies over de nieuwe vakkenstructuur als basis. Maar we willen ook dat elk vak zijn eigen karakter heeft, met genoeg aandacht voor vakspecifieke kennis en vaardigheden. De vakvernieuwingscommissie zit middenin die discussie. Hoe worden de mogelijkheden voor interdisciplinair leren geborgd, maar blijft toch het vakspecifieke karakter behouden?”

Puzzels leggen

Emiel: “Een ander belangrijk vraagstuk is hoe de examenprogramma’s meer inclusief en divers kunnen worden. We willen voorkomen dat leerlingen alleen leren over Europese en Amerikaanse kunstenaars, en hen ook naar de rest van de wereld laten kijken. Het aansluiten bij hun belevingswereld en tegelijk die wereld verbreden en verdiepen: dat is waar het om gaat. Met deze groep mensen representeren we niet alle culturele achtergronden en perspectieven. Om blinde vlekken te voorkomen, hebben we dus ook expertise van buitenaf nodig.” “Dat zijn zoektochten, maar tegelijk enorm leuke puzzels om samen te leggen”, vult Kris aan.

Hokjes loslaten

Emiel is geneigd om tijdens dit proces waar mogelijk de ‘hokjes’ binnen het onderwijs meer los te laten. “In het onderwijs hebben we nog best een vastomlijnd beeld van het soort leerling dat op het vmbo, de havo of het vwo zit. Dat vind ik soms een wat beperkende manier van kijken.

Ik vind het belangrijk om oog voor de leerling als individu te houden, en te zorgen dat de examenprogramma’s daar ruimte voor bieden. Nu, en in de toekomst. Want ook dat is een interessant punt: hoe zorgen we dat de programma’s niet alleen bieden wat nú nodig is, maar over vijf of tien jaar ook nog goed aansluiten bij de belevingswereld van de leerlingen?” Kris: “In de nieuwe examenprogramma’s krijgen digitale technologieën daarom ook een plek. Leerlingen zijn niet alleen beschouwers, maar ook makers. Ze maken video’s, muziek, *spoken word* en combineren moeiteloos kunstvormen. Digitale tools horen daarbij. Het onderwijs moet aansluiten bij die creatieve realiteit en ruimte bieden voor verwondering, experiment en kritische beeldvaardigheid.”

Ambities

Hoewel er nog volop uitdagingen liggen, hebben de vakvernieuwingscommissie en de advieskring alle vertrouwen in het proces. “Ik hoop dat de nieuwe examenprogramma’s straks alle leerlingen iets bieden, wat hun talenten of interesses ook zijn, met ruimte voor verdieping”, zegt Emiel. Tineke: “Ik zie ook graag een mooie plek voor CKV, waar leerlingen op vmbo, havo én vwo met plezier mee aan de slag gaan. Want dat verdienen ze. En heel belangrijk: de nieuwe vakkenstructuur vraagt ook om een nieuwe toetsstructuur. Als advieskring hopen we dat er meer eenduidigheid komt, waarbij het centraal praktijkexamen wordt geborgd.” Kris: “Het zou ideaal zijn als er straks voor alle leerlingen een mooi en gedegen examenprogramma staat, waar ze hun creativiteit, kunstenaarschap en eigenaarschap in kwijt kunnen.”

Meer informatie

Lees het laatste nieuws op **slo.nl/actualisatie**. Voor ieder leergebied zijn ook webplatforms ontwikkeld om op de hoogte te blijven van vorderingen in het traject. Meld je aan voor de automatische nieuwsupdates op **www.actualisatiekerndoelen.nl**.

slo / een doordacht curriculum dat doen we *samen*